

Vizuálně motorické systémy

Teoretické základy ZJ

- manuálně kódované mluvené jazyk neslovní podstaty, vizuálně motorická rovina
- samostatný živý jazyk, znaky přirozeného jazyka (plnohodnotný komunikační systém)
- nejmenší jednotkou **znak** – ZJ x ZČ, znaky na jednotlivé komponenty
- lingvistický výzkum od 60. let, USA – **William Stokoe**, 1993 – výzkum u nás – prof. Macurová

Zákl. atributy ČZJ: **dvojí členění; produktivnost; svébytnost; historický rozměr; znakovost; systémovost**

Prvky ZJ

- manuální nosiče: tvary, pozice a pohyby rukou i prstů; místo artikulace znaku, kontakt s tělem
- nemanuální nosiče: mimika, gesta, pohyby a pozice hlavy; způsob ukazování, horní část těla; postoj těla

Odlišnost od mluveného jazyka

- mluvené jazyky **lineární** => jedno slovo za druhým
- znakové jazyky **simultánní** => znaky lze provádět současně díky možnosti využití 3 D

Foneticko fonologická stavba ZJ

- tvar rukou při artikulaci
- poloha – kde je znak artikulován
- pohyb rukou
- orientace dlaně a prstů ve vztahu k tělu
- vztah ruky k ruce u znaků artikulovaných oběma rukama

Inkorporace

- časových údajů, počtu, způsobu, předmětu slovesa, osobních zájmen, záporu, směru

Dělení znaků

- deiktické – přímo ukazují na objekty v okolí
- ikonické – snadno vyčíst původ, komunikace o předmětech a jevech v ne bezprostředním okolí
- symbolické – souvislost s označovaným objektem není patrná, vlastnosti, děje

Odchyly ve ZJ

- **regionální**
- **sociální**
- **podle pohlaví**
- **generační**
- **dětský jazyk**

Možnosti osvojení ZJ

- metoda lingvistická (indirektní): na základě znalosti mateřského jazyka osvojování cizího
- metoda nativní (mateřská): napodobivé učení, přirozený průběh, reflexologické zákonitosti

Znakovaná čeština

- uměle vytvořený soubor znaků, není samostatným jazykem; gramatické prostředky ČJ v kombinaci se ZJ; pomoc pro nedoslýchavé, ve škole, dorozumívání mezi slyšícími a SP

Gestuno („jeden ze znaků“ – z italštiny)

- uměle vytvořený systém pro plánovanou internacionální znakovou řeč
- sbírány znaky srozumitelné neslyšícím většiny zemí – publikována kniha s přibližně 1500 znaky
- žádná konkrétní gramatická pravidla

Mezinárodní znakový systém

- z Gestuna; užívaný při mezinárodních setkáních neslyšících, neslyšící různých zemí
- užíván při Deaflympiádách, mezinárodních jednáních

Tlumočení ZJ

= dvojjazyčná zprostředkovaná komunikační činnost = operativní přenos informací mezi partnery komunikace z výchozího jazyka do cílového komunikačního systému

- funkčně komunikativní ekvivalence – dodržení výrazů původního i cílového projevu
- obsahová adekvátnost – termín/znak stejný obsahově, i když nepřímý překlad

Proces tlumočení ZJ

komunikativní trojúhelník: vysílatel – (text 1) – tlumočnick – (text 2) – příjemce

fáze tlumočení: recepce – translace – produkce

Součásti procesu tlumočení ZJ

- lingvistické faktory
- extralingvistické faktory
- tlumočnická prognóza – odhad následujícího
- text tvořen pojmovým jádrem a emocionálním nábojem

Typy tlumočení ZJ

- **konsekutivní** (Recepce – Translace – Produkce; R, T, P; ...)
- **simultánní** (stálá souběžnost R, T, P)

Podmínky tlumočení ZJ

- znalost obou jazyků, odborných termínů, vhodnost metafor, mluvní kultura, dostatečná zásoba znaků, stejný dorozumívací kód, minimalizace „informačního šumu“, technické podmínky

Nejčastější chyby při tlumočení

- nerespektování specifik obou jazykových kódů, zatajování informací, mluvení o SP ve 3. os., ignorování dotazů klienta, pozdní příchody, nepohybování s klientem, porušování Etického kodexu

Etický kodex ČKTZJ – zákl. povinnosti a práva tlumočnicka ZJ, vytvořen za účelem naplnění práva Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci; Česká komora tlumočnicků ZJ stanovila zákl. principy chování k ochraně tlumočnicků ZJ a klientů; z Etického kodexu: informace přísně důvěrné, dodržovat přesný přenos zpráv, nejsrozumitelnější vyjadřování, neposkytovat rady a nepodsouvat klientovi osobní pocity, zachovávat diskretnost o místě konání a klientovi, požadovat úhradu profesionálním způsobem, vystupovat přiměřeně situaci

Tlumočnické služby

- v Zákoně o znakové řeči, č. 155/1998 Sb.: neslyšící právo na tlumočení zdarma na 24 h/rok
- novela: Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, č. 384/2008 Sb.
- dělení: pro jednotlivce při vyřizování osobních záležitostí; při přednáškách a jiných vzdělávacích a kulturních akcích; při řízeních u státních orgánů; asistenční tlumočení
- možnosti využití: financovány centrálně dotací ze státního rozpočtu občanským sdružením či organizacím pro SP, kde jsou tlumočníci ZJ v zaměstnaneckém poměru; pečovatelská služba (70Kč/h); organizátor akce – živnostenský list či dohoda o provedení práce; soud, policie, škola; Centrum zprostředkování tlumočení pro neslyšící (250Kč/h)
- Centrum zprostředkovávání tlumočnicků ZJ pro neslyšící - při ASNEP
- * 2004 v Praze (celorepubliková působnost)
- klient žádá o tlumočnicka, centrum vyhledá
- informace SP tlumočnickovi: typ tlumočení, místo a čas, typ tlumočené situace, téma
- po výkonu činnosti zpětná vazba + časový výkaz práce

Organizace tlumočnicků ZJ

- **OTZJ** – Organizace tlumočnicků ZJ
- **ČSTZJ** – Česká společnost tlumočnicků ZJ
- **ČKTZJ** – Česká komora tlumočnicků ZJ
- **EFSLI** – Evropská organizace tlumočnicků ZJ, 1993 přijata za plnohodnotného člena ČKTZJ

Certifikační vzdělávací program pro tlumočnický (ČKTZJ):

tlumočnick ČZJ; transliterátor ZČ; vizualizátor mluvené češtiny

Neslyšící tlumočnick

- využití, pokud klient: používá nestandardní znaky či gesta, domácí znaky, specifické pro určitý region, profesi, atd.; cizí znakový jazyk; má minimální či omezené komunikační dovednosti; je HS nebo má velmi omezené zrakové vnímání
- často v týmu se slyšícím tlumočnickem, zpřístupňování specifík interkulturní komunikace

Jiné druhy tlumočení ZJ

- **komunitní** – v každodenních situacích
- **divadelních představení**
- **hudby** – nejen obsah skladby, i rytmus, náladu skladby, náladu a nasazení interpreta

Typy tlumočení v divadle

- **zónové** – tlumočníci na jevišti, umístění se mění se změnou scény, vždy v části jeviště, kde soustředěn děj; na vyvýšeném místě; nevýrazné kostýmy; tlumočí minimálně ve dvou
- **stínové** – tlumočníci maximálně zapojeni do představení; spolu s herci, jejich stíny; neslyšící si nemusí vybírat mezi tlumočnickem a hercem
- **statické** – celé představení ze statické pozice někde na kraji jeviště

Komunita Neslyšících

- Nositel zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování, specifického životního stylu
  - Podílí se na dominantní kultuře a fungování širšího společenství
  - Společenství s charakteristikami typickými pro kulturní menšinu – odlišují se používáním ZJ
  - Místní, státní, národní a mezinárodní organizace neslyšících
  - SP pořádají kulturní akce, atletické a jiné soutěže, volba Miss neslyšících apod.
  - Vlastní folklór, historii, písně, poezii, umění..
  - Pevné hodnotové zakotvení (neúčastní se veřejného života kromě akcí pro SP..)
  - Neochota integrovat se (uzavírání se ve vlastní skupině)
  - Sňatečnost ve vlastní skupině jako nejmarkantnější rys uzavřenosti
- organizace pro SP:
- Kluby SP a hluchoslepých vznikaly už od 19. st. za účelem hájení zájmů a práv SP
  - Rozšíření kompetencí klubů od 21. 5. 1998 (155/1998 Sb. – Zákon o znakové řeči, nyní novela zákona: 384/2008 – Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob)
  - Každá organizace má vlastní systémovou hierarchii
  - Komunikace mezi organizacemi většinou pouze formální, působnost omezena
  - Snaha nabídnout komplexní služby

Sociální pracovník v organizaci

- Donedávna nesprávně zařazován (≈ sekretář či administrativní síla – podobně jako tlumočnick (≈ sociální poradce → porušování etického kodexu)
- zprostředkování komunikace mezi veřejností a světem neslyšících (politika, úřady, veřejný i soukromý sektor..)
- komunikace s obchodním sektorem (sponzorství)
- komunikace v oblasti kultury
- Sociálně právní poradenství, zprostředkovávání kontaktů
- Podporované zaměstnávání, vytipování zaměstnavatelé
- Informace, motivace, komunikace na pracovišti, vysvětlení situace ostatním
- Koordinace práce tlumočnicka v terénu a na pracovišti
- Vytváření projektů, podávání grantů
- Vedení databáze klientely, pomoc s organizací přednášek, výletů

Postavení organizace v životě SP

- Zásadní vliv pro SP, kontaktní místo, možnost socializace
- Často tvoří společenský život SP (místo motivace a seberealizace, pojitko sounáležitosti a příslušnosti k určité skupině lidí/menšině)
- Pravidelné dny setkávání → cesta ze sociální izolace
- Úřední místo – neformální půda pro komunikaci ve vlastním jazyce

Organizace sluchově postižených

- ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel – www.asnep.cz
- FRPSP – Federace rodičů a přátel SP – www.frpsp.cz
- ČUN – Česká unie neslyšících – www.cun.cz
- ČMJN – Českomoravská jednota neslyšících – www.cmjn.cz
- SNN – Svaz neslyšících a nedoslýchavých – www.snn-cr.cz

- ECPN – Evropské centrum pantomimy neslyšících – www.ecpn.cz
- Labyrint Brno – www.labyrintbrno.cz
- PEVNOST – České centrum znakového jazyka – www.pevnost.com
- (viz Adresář služeb SP – www.frpsp.cz)

Pracovní uplatnění SP na trhu práce

- Omezené možnosti volby povolání v závislosti na jazyce, dosaženém vzdělání, kvalifikaci, slabém přehledu na trhu práce
- většina zaměstnavatelů a slyšících zaměstnanců malé či žádné povědomí o SP
- Problémy se slyšícími zaměstnanci

Zákon o sociálních službách

- 108/2006 Sb., platný od 1. 1. 2007
- Reforma poskytování všech služeb ZP spoluobčanům (Brněnské centrum pro ZP)
- Tlumočnická služba, sociálně právní poradenství, asistence – doprovod klienta
- Osobní „budget“ → bodový systém vycházející z míry postižení => částka na úhradu všeho
- Správa osobně nebo zákonným zástupcem či organizací

Podporované zaměstnání

- min. 6 měsíců, max. 2 roky
- Čekatel; Vstup do PZ (platba manipulačního poplatku 200,-); Nástup do zaměstnání

Slyšící dítě neslyšících rodičů

- 5 – 10% SP lidí má prelingválně SP děti
- Izolace, odlišný komunikační kanál i odlišné kulturní prostředí
- Prarodiče a vnuci slyší, rodiče ne → harmonický vývoj dítěte ovlivňují prarodiče skrze své postoje ke svým synům a dcerám
- Růst dítěte a dospělost
- Jak komunikovat?
- Mluvit, znakovat nebo využít obou kanálů?
- Vliv sourozence (slyšícího)
- Postupné uvědomování si odlišnosti vlastních rodičů
- Hledání životního partnera SP x slyšící
- Rodič musí vědět:
- jak komunikovat
- jak pracovat na školních úlohách se svým slyšícím dítětem
- jak se „vypořádat“ s partnerem vlastního dítěte
- Dítě po návratu ze školy cítí změnu ve:
- vnímání, upoutání pozornosti, přivolání
- komunikačních prostředcích, pomůckách (světelný zvonek)
- Dítě = tlumočnick
- Aktivní účastník komunikace i tlumočnick
- chybí dostatečná psychická i kognitivní a jazyková výbava a dostatečné sociální zralosti, aby dítě mohlo zprostředkovat kulturně podmíněné sdělení jednoho jazyka do sdělení druhého jazyka s adekvátním kulturním dopadem
- CODA Children of Deaf Adults – asociace dospělých, CODA tlumočníci

neslyšící x Neslyšící

Neslyšící s velkým N – členové kultury – cíl: dosáhnout toho, aby SP byli přijímáni jako rovnocenní v zaměstnání, politické reprezentaci, kontrole institucí, které navštěvují, usiluje se o přijetí a uznání jejich historie a užívání jejich jazyka – ZJ jako prostředku komunikace (→ 384/2008 Sb.)

Osobnost SP

Může se odlišovat v různých aspektech:

- ve stupni ztráty sluchu
- v době, kdy ke ztrátě došlo
- v použití komunikačních metod
- v postoji vlastního postižení
- v postoji rodičů a blízkého okolí ke SP

Specifické rysy v chování prelingválně sluchově postižených

- Obtíže v sebeovládání
- Sklony k impulzivnímu jednání
- Tendence k rychlé, okamžité a často iracionální reakci při rozhodování
- Koncentrace na vlastní aktuální uspokojení potřeb
- Menší zábrany
- Sklon k afektivním výbuchům

Osobnostní charakteristika

Sociální oblast

- Příslušnost k určité skupině
- Izolace, plachost, nedostatek iniciativy
- Sociální nezačleněnost, nezralost
- Pojetí sebe sama
- Neznalost sociálních vztahů

Kognitivní oblast

- Slabé koncepční myšlení
- Naivita, nejistota
- Nízké sebevědomí
- Upřednostňování materiálních hodnot
- Tvrdohlavost, nedůvěřivost

Emocionální oblast

- Strach, agresivita
- Emocionální nezralost, narušenost, nedostatek empatie
- Citová oploštělost
- Nízká frustrační tolerance, náladovost
- Neadekvátní reakce
- Neurotické, paranoidní, psychotické reakce
- Vášnivost, vážnost, necitlivost, impulsivnost

Hluchoslepota

= souběžné postižení více vadami = duální sensorické postižení

Většinou částečně zachovány zbytku zraku nebo sluchu

Klasifikace hluchoslepoty – kritéria dělení:

Období života, ve kterém se postižení projevilo

Stupeň poškození obou smyslů - zraku a sluchu

Úroveň činností, intelektuální úroveň

Dle období života projevu HS

Osoby s vrozenou hluchoslepotou

Osoby s vrozeným poškozením sluchu a se získaným poškozením zraku

Osoby s vrozeným poškozením zraku a získaným poškozením sluchu

Osoby se získaným poškozením zraku a sluchu

Dle stupně poškození smyslů

Osoby s úplnou hluchoslepotou

Osoby s úplnou hluchotou a slabozrakostí

Osoby s nedoslýchavostí a úplnou slepotou

Osoby s nedoslýchavostí a slabozrakostí

Dle úrovně činností

Osoby s nízkou úrovní činnosti a nízkou intelektuální úrovní

Osoby s průměrnou nebo vysokou úrovní činnosti a s průměrnou nebo vysokou intelektuální úrovní

Etiologie hluchoslepoty

v 60% neznámá, v 5% hluchoslepota vrozená

■ intoxikace matky během těhotenství

■ zarděnky, metabolické poruchy

■ toxoplasmóza

■ syndromy

získaná

■ infekční onemocnění, úrazy

■ progresivní zrakových a sluchových vad

■ infekční meningitida

Důsledky hluchoslepoty

Omezení možností poznávání okolí

Narušená komunikace, uzavření do sebe (tzv. „uvězněné duše“)

Pasivita, apatie, stereotypní chování

Obtížná edukace, socializace

Ještě více ztížené při kombinaci s MP, TP nebo poruchami příjmu potravy

Rehabilitace u osob se získanou HS

Změna způsobu dorozumívání

Rozvíjení samostatnosti a nezávislosti ve vykonávání každodenních činností

Získávání a zlepšování samostatného pohybu v prostoru

Znovuzískání smyslu bytí

Boj proti izolaci, socializace

Výchovně vzdělávací péče

Cíl: max. samostatný jedinec + podmínky zajišťující v co největší možné míře zapojení do společnosti

Zřízení speciálních tříd pro HS děti (max. 4 ve třídě, na 1 – 2 děti jeden surdoped či oftalmoped), Zřízení SPC pro HS (depistáž, poradenství..)

Ambulantní pobyty ve speciálních třídách (týdenní pobyty pro matky s dětmi – diagnostika, instruktáž..), ambulantní péče v rodině – návštěvy pracovníků SPC

Po dosažení vyrovnání jednoho z postižení – integrace do třídy pro SP nebo ZP

Možnosti vzdělávání

Do r. 1948 žádná péče o HS

Poté péče kojeneckých ústavů a ÚSP (ne však vzdělávání)

Po r. 1989 vliv poznatků ze zahraničí

Vzdělávání hluchoslepých

MŠ pro děti s vadami sluchu a zraku v Berouně

Třída pro HS při MŠ a ZŠ pro SP v Olomouci

Jednotlivým žákům zpracovávány IVP, tvořeny týmem odborníků + pracovníků kolem HS a rodiči

Praktické školy (2 roky)

Snaha prodloužit dobu školní docházky až do 26 let

Dosaženo legislativního definování a ukotvení HS (práva, možnosti..) – 384/2008 Sb.

Možnosti chráněného bydlení – pro zajištění péče, když jí nebudou schopni rodiče

Úprava prostředí pro výchovu a vzdělávání

Osvětlení (vyšší intenzita, typ zdroje, umístění, směr světla, nasvícení) – u osob se zbytky zraku

Organizace pro hluchoslepé

LORM, o. s. (Společnost pro HS – Praha)

■ od r. 1991

■ poskytuje individuální a skupinovou systematickou péči HS lidem, cílem je překonání negativních psychologických a sociálních dopadů hluchoslepoty, které postihují postižené a jejich rodiny, pořádá skupinové rehabilitačně edukační pobyty a kurzy, organizuje klubovou činnost, kulturní aktivity a další regionální akce pro HS a jejich průvodce; www.lorm.cz

Záblesk (Sdružení rodičů a přátel HS dětí – Kopřivnice)

■ dobrovolná nezisková organizace, založena 2001

zkvalitňování péče o děti se souběžným postižením zraku a sluchu

prosazování práv a potřeb takto postižených dětí a zabezpečení jejich životních podmínek v dospělém věku

Klub přátel červenobílé hole

■ péče o dospělé

VIA, o. s. (Sdružení HS – Praha)

■ sdružení dospělých HS

LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých I.* Praha: Scientia, 2000

LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých III.* Praha: Scientia, 2001

LUDÍKOVÁ, L. *Edukace hluchoslepeho dítěte raného věku.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2001

SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II.* Praha: Scientia, 2000

Komunikační systémy hluchoslepých

- Celosvětový trend – tzv. totální komunikace
- Výběr jednotlivých komunikačních systémů individuální

Přehled komunikačních forem

- Znakový jazyk
- Daktylotika
- Tiskací písmo vpisované do dlaně
- Lormova abeceda
- Braillovo písmo
- Taktilní forma znakového jazyka
- Daktylografie
- Mluvená řeč

komunikační módy u dítěte s HS

- zástupné předměty
- fotografie, piktogramy, reliéfní piktogramy
- znakování na tělo
- znakování ruku v ruce
- znakový jazyk
- prstová abeceda
- mluvená řeč

vývojové etapy komunikace

- nesymbolická komunikace
- užití reálných objektů
- užívání symbolických objektů
- dvojrozměrná reprezentace objektů
- gestikulace
- znakový jazyk
- komunikační techniky založené na systému mluveného jazyka
- orální řeč – předpoklad: zvládnutí všech předchozích etap

Mluvená řeč

- orální řeč HS jedinců

tadoma: systematické odhmatávání hlasového projevu mluvčího na rtech, tvářích a krku

tactiling: rozšířen spíše mezi SP = vnímání vibrací hlasivek palcem dotýkajícím se krku mluvčího v místě pod dolní čelistí

Alternativní a augmentativní komunikace - AAK

Využití

- V oblasti výchovy a vzdělávání těžce zdravotně postižených
- Cíl: umožnit těžce postiženým přístup ke vzdělání a jeho zvládnutí
- Místo běžně užívaných metod využití netradičních speciálních metod a technik – pro překonávání komunikačních bariér
- Pro TZP, u nichž je omezena či znemožněna verbální komunikace – AAK
- Pokouší se – po určitou dobu či trvale – kompenzovat projevy závažných komunikačních poruch (podle Americké asociace pro řeč a sluch, 1989)
- Umožňuje těžce postiženým osobám dorozumívat se, komunikovat s okolím, vyjadřovat přání, pocity...

Augmentativní kom. systémy

- Z lat. augmentare = rozšiřovat, zvětšit, rozhojnit
- Podporují již existující komunikační schopnosti a určité existující dovednosti, které jsou pro dorozumívání nedostatečné
- Usnadňují porozumění řeči i samotné vlastní vyjadřování

Alternativní kom. systémy

- Užívají se jako náhrada mluvené řeči
- Pokud se jedná o SP, jsou to takové systémy, které nahrazují znakovou řeč (Krahulcová-Žatková, 1996)

AAK určena pro děti i dospělé:

- MP, autisty
- Postižené DMO
- Neslyšící
- Se souběžným postižením více vadami
- S poruchou po mozkové příhodě, po úrazu mozku (fr. Kniha a film Skafandr a motýl)
- S motorickým post. jiného původu (př. roztroušená skleróza)
- S důsledky laryngektomie apod.

AAK x systémy AAK

- AAK – obecný pojem vyjadřující určitý přístup, který je možno uskutečnit mnoha různými způsoby
- Systém AAK – souhrn všech postupů a prostředků, který se užívá pro rozvoj dorozumívání konkrétní osoby

Systémy AAK mohou zahrnovat různé komunikační prostředky:

- Oční kontakt (řeč očí)
- Mimiku (výrazy obličeje)
- Gestiku (gesta)
- Znakovou řeč
- Daktyl (prstovou abecedu)
- Dorozumívání se pomocí obrázků, předmětů a symbolů, počítačů, pomůcek s hlasovým výstupem...

Pro tvorbu konkrétního systému AAK je nutné individuálně posoudit:

- Současný způsob dorozumívání (zda je přítomna snaha o komunikaci, zda se využívá modulace hlasu, gestika, mimika)
- Vývoj dorozumívání, stupeň porozumění
- Kom. potřeby postiženého, pohybové možnosti, úroveň kognitivních schopností
- Prostředí postiženého, systém AAK je možné zavést jen v případě ochoty spolupráce nejbližšího okolí, rodičů...

Výhody AAK

- Snížení pasivity postižených
- Snížení těžké frustrace z nepochopení
- Zvýšení zapojení do činnosti
- Umožnění samostatného rozhodování
- Přispění rozvoji kognitivních jazykových schopností
- Rozšíření možností aktivní komunikace

Nevýhody AAK

- Menší společenské uplatnění
- Vzbuzování veřejné pozornosti
- Zavedení alternativních systémů může být považováno za důkaz, že jedinec nebude nikdy verbálně komunikovat
- Proces porozumění předchází vyjadřování – nejdříve je nutné systém si osvojit, pak teprve jej lze používat

Komunikační systémy

Dynamické: (zahrnující znaky a gesta)

- Prstová abeceda
- Znaková řeč
- Jazykový systém Makaton

Statické:

- Systém Bliss
- Piktogramy

Nejznámější systémy AAK

- Facilitovaná komunikace Rosemary Crossley
- Makaton Margaret Walker
- Piktogramy
- Bliss Charlese Blisse
- Metody sociálního čtení
- Sociální čtení součástí sociálního učení
- K získávání poznatků o okolním světě, ihned využití, zkoušení na sobě (zážitek)